

КРИМІНАЛЬНА ЗАБОРОНА ОРГАНІЗАЦІЇ АБО УТРИМАННЯ МІСЦЬ ДЛЯ НЕЗАКОННОГО ВЖИВАННЯ, ВИРОБНИЦТВА ЧИ ВИГОТОВЛЕННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ: ДОСВІД КРАЇН БЛИЖНЬОГО ЗАРУБІЖЖЯ

Козак В. Я.

Статтю присвячено порівняльно-правовому аналізу зарубіжного законодавства про кримінальну відповідальність за організацію та утримання наркопритонів, а також за систематичне надання приміщень для споживання наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. У статті проводиться дослідження особливостей кримінальної заборони організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, які закріплені в законодавстві країн пострадянського простору: Азербайджану, Вірменії, Грузії, Естонської Республіки, Казахстану, Киргизстану, Латвії, Молдови, Республіки Білорусь, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану та України.

За результатами проведеного аналізу законодавство вказаних країн було поділено на три групи, де кримінальне законодавство перших передбачає відповідальність виключно за організацію та утримання наркопритонів (Вірменія, Таджикистан, Узбекистан); другі - кримінальна відповідальність встановлена не лише за організацію та утримання наркопритонів, а й за систематичне надання приміщень для наркоспоживання (Молдова, Казахстан, Туркменістан, Киргизстан); треті - закріплюється кримінальна відповідальність за організацію та утримання наркопритонів, надання приміщень для таких цілей, а також встановлена підвищена відповідальність за вчинення вказаних дій за обтяжуючих обставин (Білорусь, Грузія, Україна).

Пропонується висновок, що кримінальна заборона, яка міститься у національному законодавстві, є більш змістовною у порівнянні із кримінальними законами інших країн, які були проаналізовані. Зауважується, що використовуючи дефініцію «місце» КК України досягає певного ступеня абстрактності у формулюванні кримінально-правової заборони, що є більш вдалим підходом, ніж використання терміну «приміщення», обмежувальне тлумачення якого створює можливість для того, щоб вивести зі сфери

кримінально-правового регулювання випадки використання місць, які не відповідають його ознакам.

Ключові слова: наркопритон, наркотики, кримінальна відповідальність, покарання, приміщення, організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, наркотичні засоби.

Kozak V. Ya. Criminal prohibition of organizing or maintaining places for illegal use, production or manufacture of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues: the experience of neighboring countries

The article is devoted to the comparative legal analysis of foreign legislation on criminal liability for organisation and maintenance of drug dens, as well as for systematic provision of premises for consumption of narcotic drugs, psychotropic substances and their analogues. The article examines the peculiarities of the criminal prohibition of organising or maintaining places for the illegal use, production or manufacture of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues enshrined in the legislation of the post-Soviet countries: Armenia, Azerbaijan, Georgia, the Republic of Estonia, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Latvia, Moldova, the Republic of Belarus, Tajikistan, Turkmenistan, Ukraine and Uzbekistan.

Based on the results of the analysis, the legislation of these countries was divided into three groups, where the criminal legislation of the first provides for liability exclusively for the organisation and maintenance of drug houses (Armenia, Tajikistan, Uzbekistan); the second - criminal liability is established not only for the organisation and maintenance of drug houses, but also for the systematic provision of premises for drug use (Moldova, Kazakhstan, Turkmenistan, Kyrgyzstan); the third - criminal liability is established for the organisation and maintenance of drug houses, providing (Belarus, Georgia, Ukraine).

The author concludes that the criminal prohibition contained in national legislation is more meaningful

© Козак В. Я., 2023

compared to the criminal laws of other countries which were analysed. It is noted that by using the definition of "place", the Criminal Code of Ukraine achieves a certain degree of abstraction in the formulation of the criminal prohibition, which is a more successful approach than the use of the term "premises", the restrictive interpretation of which makes it possible to exclude from the scope of criminal law regulation the cases of use of places which do not meet its characteristics.

Key words: *drug den, narkotyky, criminal liability, punishment, premises, organisation or maintenance of places for illegal use, production or manufacture of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues, narcotic drugs.*

Постановка проблеми. Проведення компаративного аналізу зарубіжного законодавства є традиційною частиною сучасних досліджень кримінально-правового циклу. В умовах глобалізації, загальної інформатизації та активного курсу євроінтеграції нашої країни це є більш ніж виправдано. Однак при цьому варто зауважити, що порівняльно-правові дослідження мають проводитися не просто ради компіляції, а задля пошуку найбільш вдалих рішень та позитивного правового досвіду. Аналіз нормативного матеріалу та практики інших країн у розв'язанні загальних проблем боротьби зі злочинністю дає змогу оцінити якість вітчизняного законодавства, виокремити його позитивні та негативні сторони, сформулювати пропозиції щодо вдосконалення національної нормативно-правової бази. В силу своєї поширеності та масштабів незаконного обігу наркотичних речовин є актуальними пошуки більш ефективних рішень кримінально-правової політики в частині протидії даному явищу, в тому числі за рахунок запобігання організації та утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (наркопритон).

Стан дослідження. Проблеми шляхів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів слугували предметом дискусій у працях А. М. Бабенка, Є. О. Гладкової, О. П. Гороха, М. М. Давидової, Ю. О. Данилевської, О. М. Джужі, І. О. Доброреца, Є. М. Карпенка, В. Я. Конопельського, М. В. Корнієнка, О. Г. Кулика, О. М. Литвинова, С.В. Лосича, А.А. Музики, В.І. Осадчого, В.Г. Пшеничного, Г.М.Собко, Є. В. Фесенка, М. І. Хавронюка, М. С. Хрупи та ін. [14; 15; 16; 17; 18; 19; 20; 21; 22; 23; 24]. Разом з тим, здобутки згаданих кримінологів, характеризуючись обґрунтованістю

та значущістю для кримінологічної доктрини й практики, залишають вільні зони для наукового пошуку, зокрема, щодо дослідження зарубіжного досвіду кримінально-правового впливу на явище організації та утримання наркопритонів.

Метою даної статті є аналіз зарубіжного досвіду кримінальної заборони організації або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів

Виклад основних результатів дослідження. Порівняльно-правовий (компаративістський) метод полягає у з'ясуванні якостей або властивостей явища шляхом порівняння з іншими його якостями чи властивостями або з якостями чи властивостями іншого явища; встановленні закономірностей шляхом порівняння об'єктів у різний час.

Конкретний зміст законодавчої заборони формується через норми спілкування, відображає об'єктивні закономірності соціального розвитку та обумовлений потребою відгородити суспільство від негативної поведінки, яка заподіює шкоду або ставить під загрозу нормальне функціонування й існування суспільних відносин, а вирішення питання щодо необхідності й доцільності встановлення кримінальної відповідальності за ті чи інші діяння досягається через оцінку соціально-економічних, політичних, кримінологічних, соціально-психологічних, соціальних, економічних і культурних чинників. Домінуючими критеріями в процесі криміналізації слугують такі чинники, як ступінь суспільної небезпеки діянь, що криміналізуються, їхня поширеність та динаміка.

Взагалі, наркопритон - це переважно приміщення, споруда, в якій вчиняються або вчинені певні кримінально-протиправні дії цілеспрямованого характеру. Зокрема, як наркопритон переважно використовують квартиру, кімнату в ній або в гуртожитку, дачу, індивідуальний будинок, комору, сарай, льох, гараж, горище, покинуті будівлі; підсобні та з певних причин невикористовувані приміщення в будівлях, спорудах, що належать організаціям, спорудах, що належать організаціям, установам, підприємствам; котельні, підвали, самі підприємства (наприклад, кафе, бари, дискотеки) тощо.

Дослідження сучасного зарубіжного законодавства дає значний обсяг інформації щодо проблеми кримінально-правової протидії притонуотриманню. Так, насамперед, можна зробити висновок, що існують якісно різні підходи до визначення меж відповідальності за таку поведінку. Деякі країни встановлюють відповідальність виключно

за організацію та утримання місць споживання наркотичних засобів і психотропних речовин.

Наприклад, згідно положень ст. 274 КК Вірменії кримінально-протиправним є діяння у вигляді організації та утримання місць споживання наркотичних засобів і психотропних речовин карається позбавленням волі на строк до чотирьох років [1]. Відповідно до ст. 205 КК Таджикистану організація та утримання місць споживання наркотичних засобів або психотропних речовин також є кримінально-протиправним посяганням за яке передбачено покарання у вигляді позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років [2]. Також кримінальний закон Узбекистану (ч. 4 ст. 273) визначає таке діяння кримінально караним та встановлює досить суворе покарання за його вчинення, а саме позбавлення волі на строк від 10 до 15 років. Тут варто звернути увагу на те, що КК Узбекистану у зазначеній нормі вказує не лише на створення місця споживання, але й на розповсюдження наркотичних засобів або психотропних речовин [3].

Дещо ширшим підходом характеризуються КК Азербайджану у ст. 238, у якому кримінально-протиправним визнається не лише організація та утримання наркопритону, але й систематичне надання приміщень для вживання наркотичних та психотропних речовин за що встановлено покарання у вигляді позбавлення волі на строк до чотирьох років. Примітно, що у зазначеному випадку законодавець окремо передбачає кваліфікований склад - вчинення вказаних дій у складі групи осіб за попередньою змовою або організованою групою, а так само неодноразово карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років [4]. Кримінальний закон Казахстану за організацію та утримання наркопритонів, а також надання приміщень для споживання наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів (ст. 302) встановлює кримінальне покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до семи років з конфіскацією майна [5]. Подібний підхід відображено у КК Молдови [6] та КК Туркменістану [7], однак виокремлюється одноразове надання приміщення для споживання наркотиків та організація або утримання наркопритонів з різним строком покарання у вигляді позбавлення волі.

Законодавець Киргизстану визначає, що особа підлягає відповідальності за організацію або утримання місць споживання наркотичних засобів чи психотропних речовин, а також за надання приміщення для тих самих цілей, що карається виправними роботами IV категорії, або штрафом V категорії, або позбавленням волі I категорії, тобто до

двох років шести місяців. Також є передбачається кваліфікуюча обставина у вигляді вчинених дій у складі групи осіб за вчинення чого передбачено покарання у вигляді штрафу VI категорії або позбавленням волі II категорії від двох років шести місяців до п'яти років. Окремої уваги заслуговує те, що КК Киргизстану закріплює визначення самого терміну наркопритону, під яким пропонується розуміти «приміщення або місце, яке призначене (будинок, квартира), так і не призначене (казино, сауна, масажний кабінет, гараж, сарай, горище, підвал, каюта, вагон і т. ін.) для проживання в ньому, яке організатори або особи, які його утримують або контролюють, пристосували або визначили для систематичного або епізодичного незаконного виробництва, готування або вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їхніх аналогів» [8]. У вказаному визначенні першочерговими є не зовнішні ознаки приведення приміщення до стану, придатного для споживання заборонених речовин, а характеристика його фактичного використання протягом більш-менш тривалого періоду часу.

Необхідно розуміти, що ознака пристосованості приміщення для наркоспоживання в більшості випадків має штучний характер. Як правило, такі приміщення не зазнають фундаментальних перетворень, які носили б відносно постійний характер. Найчастіше необхідні пристосування приміщення здійснюються особами безпосередньо перед споживанням наркотиків, а після такого майже негайно усуваються. Важливим аспектом аналізованого визначення є періодичність чи епізодичність використання приміщення із вказаною метою, адже приміщення, яке використовується для споживання наркотичних засобів лише від випадку до випадку, навряд чи варто оцінювати як притон.

Законодавець Республіки Білорусь у ч. 1 ст. 332 окремо встановлює відповідальність за надання приміщень для виготовлення, перероблення та/або споживання наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів або інших одурманюючих речовин, за що встановлює покарання у вигляді арешту або обмеження волі на строк від двох до п'яти років. Також у ч. 2 ст. 332 КК вказаної країни встановлено відповідальність за організацію або утримання місць розпусти для виготовлення, переробки та (або) споживання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або інших одурманюючих речовин, що карається обмеженням волі на строк від двох до п'яти років зі штрафом або позбавленням волі на

строк від трьох до семи років зі штрафом) [9]. Слід зазначити, що білоруський законодавець суттєво розширює межі кримінальної відповідальності, зазначаючи не тільки на наркотичні засоби, психотропні речовини, аналоги цих субстанцій, а й на інші одурманюючі речовини.

КК Латвії у ст. 251 встановлює відповідальність за надання приміщення для споживання наркотичних засобів і психотропних речовин та передбачає за таке діяння покарання у вигляді позбавлення волі на строк до п'яти років [10].

Відповідальність за разове надання приміщення для споживання наркотичних засобів, психотропних речовин або інших одурманюючих засобів передбачена у ст. 201 КК Естонії де також встановлено покарання у вигляді позбавлення волі на строк до п'яти років [11]. Однак естонський законодавець одночасно поряд передбачає відповідальність за надання приміщення для зайняття іншими видами забороненої законом діяльності - незаконними азартними іграми та проституцією.

Відповідно до ч. 1 ст. 271 КК Грузії особа підлягає кримінальній відповідальності за надання житла або інших приміщень для незаконного вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, що карається позбавленням волі на строк до трьох років). Обладнання та утримання спеціальних приміщень для споживання наркотичних засобів за грузинським кримінальним законом карається набагато суворіше - на строк від трьох до шести років позбавлення волі, а якщо таке діяння було вчинено за наявності обтяжуючих обставин, то покарання настає у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років [12].

Стаття 317 КК України встановлює відповідальність за організацію або утримання місць для незаконного споживання утримання місць для незаконного споживання, виробництва або виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, а також надання приміщення з цією метою, за що передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років. Частиною другою вказаної статті передбачено кваліфіковані ознаки окресленого діяння у вигляді вчинення повторно або з корисливих мотивів, або групою осіб, або із залученням неповнолітнього, що тягне за собою покарання у вигляді позбавлення волі на строк від чотирьох до восьми років з конфіскацією майна [13].

Висновки. Таким чином, деякі країни пострадянського простору встановлюють відповідальність виключно за організацію та утримання наркопритонів (Вірменія, Таджикистан, Узбекистан).

Інші країни встановлюють відповідальність не лише за організацію та утримання наркопритонів, а й за систематичне надання приміщень для наркоспоживання (Молдова, Казахстан, Туркменістан, Киргизстан). Треті країни передбачають кримінальну відповідальність за організацію та утримання наркопритонів, надання приміщень для таких цілей, а також закріплюють підвищену відповідальність за вчинення вказаних дій за обтяжуючих обставин (Білорусь, Грузія, Україна).

У порівнянні з проаналізованими у даній статті зарубіжними кримінальними законами, кримінальна заборона, яка міститься у національному законодавстві, є більш змістовною. Вітчизняний законодавець, використовуючи дефініцію «місце», досягає певного ступеня абстрактності у формулюванні кримінально-правової заборони. Таким чином, під цю категорію можна підвести під цю категорію будь-який фізичний простір: житловий будинок, квартиру, гараж, сарай, туристський намет, ділянку землі незалежно від правового статусу чи цільового призначення, автомобіль, літак, корабель тощо. У певному сенсі подібний підхід є більш вдалим, ніж використання терміну «приміщення», обмежувальне тлумачення якого створює можливість для того, щоб вивести зі сфери кримінально-правового регулювання випадки використання місць, які не відповідають його ознакам.

Література

1. Кримінальний кодекс Вірменії. URL: <http://www.parliament.am/legislation.php?lang=rus&sel=alpha<type=3>
2. Кримінальний кодекс Таджикистану. URL: https://continent-online.com/Document/?doc_id=30397325
3. Кримінальний кодекс Узбекистану. URL: http://www.lex.uz/pages/getact.aspx?lact_id=111457
4. Кримінальний кодекс Азербайджану. URL: <http://www.meclis.gov.az/?/az/legislation/>
5. Кримінальний кодекс Казахстану. URL: <https://continent-online.com/ContentPagesContinent/fullsearch.aspx#country=KZ>
6. Кримінальний кодекс Молдови. URL: <https://continent-online.com/ContentPagesContinent/fullsearch.aspx#country=MD>
7. Кримінальний кодекс Туркменістану. URL: <https://continent-online.com/ContentPagesContinent/fullsearch.aspx#country=TM>
8. Кримінальний кодекс Киргизстану. URL: <https://continent-online.com/ContentPagesContinent/fullsearch.aspx#country=KG>

9. Кримінальний кодекс Республіки Білорусь. URL: <https://continent-online.com/ContentPagesContinent/fullsearch.aspx#country=BY>

10. Кримінальний кодекс Латвії. URL: <https://lawyer-khroulev.com/wp-content/uploads/2019/09/ugolovnij-zakon-latvii.pdf>

11. Кримінальний кодекс Естонської Республіки. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/16677>

12. Кримінальний кодекс Грузії. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/16426>

13. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

14. Женунтій В.І., Бабенко А.М. Незаконне культивування наркотиковмісних рослин: кримінально-правовий та кримінологічний аспекти, запобігання: монографія. Донецьк: ДЮІ ЛДУВС ім. Е.О.Дідоренка, 2009. 224 с.

15. Бабенко А. М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір: монографія. Одеса: ОДУВС, 2014. 416 с.

16. Бабенко А.М. Запобігання і протидія злочинності в регіонах: питання теорії, законодавства і практики/ *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 4. С.26-28.

17. Бабенко А. М. Сучасний стан та тенденції наркозлочинності, вбивств та самогубств у містах і сільських районах України: кримінологічний вимір та запобігання/ *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: науковий журнал*. 2018. Спеціальний випуск № 1 (91) «Протидія наркозлочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення». Д.: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. С. 16-26.

18. Батиргареева В.С., Бабенко А.М. Аналіз сучасної криміногенної ситуації в Україні як інформаційна модель для розробки стратегії зменшення можливостей вчинення злочинів. *Архів кримінології та судових наук*. № 1. 2020. С. 39-54.

19. Бабенко А.М. Тактико-психологічні, кримінально-процесуальні, адміністративно-правові та оперативно-розшукові заходи профілактики і запобігання кримінальним правопорушенням. *Південноукраїнський правничий часопис* № 1. 2021 С. 14-22.

20. Бабенко А.М., Палій М.В., Чекмарьова І.М. Взаємодія поліції, прокуратури та державної прикордонної служби України у протидії організованим кримінальним правопорушенням, пов'язаним із контрабандою, незаконним обігом зброї та наркотиків, тероризмом і протиправним перетином державного кордону України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. № 1. 2023. С.436-440.

21. Бабенко А.М. Адміністративно-правові та кримінологічні заходи у роботі поліції із запобігання незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені Вернадського. Серія: юридичні науки*. Том 34 (73) № 3 2023. С. 200-204.

22. Конопельський В.Я., Собко Г. М. Конкуренція кримінально-правових норм у разі кваліфікації викрадання вогнепальної зброї та наркотичних засобів як предмета кримінального правопорушення. *Юридичний бюлетень*. 2022. № 27. С 66-75.

23. Корнієнко М. В., Головін Д. В. Контроль за вчиненням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: організаційно-правові аспекти : монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 188 с.

24. Корнієнко М. В. Організаційно-тактичні засади проведення контрольної поставки наркотичних засобів і психотропних речовин. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. 2021. № 67. С. 278-283.

Козак В. Я.,
аспірант
Одеського державного університету
внутрішніх справ